

Ο Τέρυ Ήγκλετον ερευνά τη διασύνδεση τρομοκρατίας, ελευθερίας και τέχνης

Ο Διόνυσος ήταν τρομοκράτης

Ο ΤΕΡΥ ΗΓΚΛΕΤΟΝ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΤΕΡΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΗΜΟΤΕΡΟΥΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΘΑΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΕΧΕΙ ΣΤΡΕΨΕΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΡΑΓΙΚΟΥ. ΣΤΟ ΠΙΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΜΑΛΙΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΥΤΟΥ, «ΗΕΡΟΣ ΤΡΟΜΟΣ», ΚΑΝΕΙ ΜΙΑ ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ.

Η ελευθερία των τελευταίων δύο αιώνων είναι ένα απόλυτο ιδεώδες: δολοφονεί στο όνομα της αρετής, σκοτώνει για να ελευθερώσει, εξοντώνει για να λυτρώσει...

Μπορεί από πολιτική άποψη η τρομοκρατία να αποτελεί σύγχρονο φαινόμενο, όμως οι απαρχές του τρόμου ανάγονται στη θρησκεία. Είναι το θείο που προσφέρει ευλογία και κατάρτα, που ζωογονεί και εκμηδενίζει, που προστατεύει και τιμωρεί. Ο τρόμος είναι λοιπόν θεμελιώδης

ιστορία όταν αδυνατούμε να ερμηνεύσουμε φοβερά γεγονότα όπως η Γαλλική Επανάσταση, η πολιορκία του Μεσολογγίου και η επίθεση στους δύο πύργους της Νέας Υόρκης. Το υψηλό μας εκμηδενίζει, μας εμπνέει, μας τραυματίζει, μας συνεπαίρνει. Η γέυση απείρου που προσφέρει το υψηλό, εκφράζει το παράδοξο του Διαφωτισμού του οποίου η ψυχραιμία λογική βρίσκεται ξαφνικά αντιμετώπιση γόνιμη άβυσσος του αγνώστου. Πώς αντιμετωπίζει η νεώτερη σκέψη αυτή την επικίνδυνη αντίφαση; Με την επινόηση μιας νέας μορφής τάξης, εξηγεί ο Ήγκλετον, την εφεύρεση του ωραίου. Η αρμονία του ωραίου θέτει υπό έλεγχο την τάση του υψηλού να διαρρηγνύει και να παραβαίνει. Η αισθητική τελειότητα αστυνομεύει την ιδεολογική αμφισβήτηση.

Γράφει ο Β. Λαμπρόπουλος

έννοια και εμπειρία θρησκευτικής κατηγορίας. Επιπλέον, όπως γνώριζε κάλλιστα ο Φρόντ, η θρησκεία λειτουργεί στην κόψη πολιτισμού και βαρβαρότητας. Ο Ήγκλετον (σ.σ. έτσι αποδίδεται στις ελληνικές εκδόσεις) μνημονεύει τον Διόνυσο σαν έναν από τους αρχαιότερους αρχηγούς τρομοκρατικής ομάδας που σκορπίζει πανικό σε μια ολόκληρη πόλη. Μνημονεύει φυσικά και τον εβραίο-χριστιανικό θεό του Παύλου και του Αυγουστίνου που τρομοκρατεί τους πιστούς με τον φιλόκληρο νόμο του.

Στους νεώτερους χρόνους, το δέος που δεν μπορεί πλέον να εμψυχήσει η παραδοσιακή θρησκεία στον άνθρωπο, το παρέχει η εμπειρία του υψηλού. Το υψηλό το συναντάμε στα φύση όταν μας συνεπαίρνουν ωκεανοί, γκρεμοί, θύελλες και δύσεις. Το συναντάμε επίσης στην

Terry Eagleton
HOLY TERROR
EKA: OXFORD UNIVERSITY PRESS, ΣΕΛ: 148, ΤΙΜΗ: 20€

τη σύγχρονη αυτονομία δεν φοβάται την ύβριση και δεν σέβεται όρια. Και ιδού το μέγα παράδοξο που ανασύρει ο Ήγκλετον. Εκείνο που ο αυτονομιστής δεν μπορεί να βρει στον κοινωνικο-πολιτικό χώρο, το βρίσκει στον πνευματικο-καλλιτεχνικό. Γι' αυτό ο τρομοκράτης είναι πάντα διανοούμενος, ποιητής, καλλιτέχνης, ηθοποιός. Στην εποχή μας μόνο στην τέχνη μπορεί το απόλυτο αίτημα της ελευθερίας να βιώσει το ιδανικό του. Προκύπτει έτσι ξανά η αντιπολιτική λειτουργία του ωραίου.

Ο μάρτυρας

Υπάρχει όμως και η τρομοκρατία του μάρτυρα. Αυτός είναι ο ταγμένος του μεγάλου συλλογικού οράματος ο οποίος αυτοκτονεί κάνοντας απεργία πείνας ή ρίχνοντας μια βόμβα. Δεν είναι ο λάτρης της αρμονίας αλλά ο βριττουόζος της θελήσης. Ο μάρτυρας ενσαρκώνει ταυτόχρονα την επιθυμία του παντός και του μηδενός. Δίνει τη ζωή του για να ζήσουν οι άλλοι – το έθνος, το κόμμα, η θρησκεία. Υπαγγελλίζεται το απόλυτο με μια απόλυτη πράξη.

Γίνεται παρανόλημα της πίστης.

Τέλος, υπάρχει ένας ακόμη ρόλος, ο οποίος ανάγεται στον αρχέτυπο του Οιδίποδα που φτάνει στον Κολωνό ζητώντας άσυλο. Πρόκειται για τον αποδιοπομπαίο τράγο που κάποια ανθρώπινη ομάδα θυσιάζει ώστε να απαλλαγεί από ένα μίσημα. Όπως και οι άλλες μορφές που παραλαμβάνουν από τις σελίδες αυτού του βιβλίου, είναι και αυτός διυπόστατος, συνδυάζοντας ενοχή και αθώτητα, έγκλημα και εξαγνισμό. Επιστρέφουμε επομένως στον διττό χαρακτήρα του τρόμου που ενδιαφέρει να τονίσει ο Ήγκλετον. Αντί να παρουσιάζει τον φορέα του τρόμου σαν εχθρό και εκπρόσωπο του κακού, δείχνει πως φοβόμαστε κάτι που ελλοχεύει μέσα μας, που φωλιάζει στις βαθύτερες ανησυχίες μας και απειλεί την ανασφάλιστη ψυχή. Δεν πρόκειται για συνθήκη ψυχολογική παρατήρηση (δεν θα συναντήσεις τους Κύκλωπες αν δεν τους κουβαλάς ήδη μέσα σου) αλλά για σχόλιο επί της ιερής διάστασης, της ίδιας διάστασης που παρήγαγε συγγενή φαινόμενα όπως ο πανικός που προκαλούν οι εμφανίσεις του Πανός.

Ο Βασίλης Λαμπρόπουλος κατέχει την έδρα Κ. Π. Καβάφη στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν.

ΓΛΥΚΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΖΕΙ

Η μεγαλύτερη αξία του συναρπαστικού αυτού βιβλίου έγκειται στο ότι μελετά τον τρόπο όχι μονο-πλευρα σαν κάτι εξ ορισμού διαβολικό και τυραννικό αλλά ως μια θεμελιώδης

Ο Τέρυ Ήγκλετον είναι ένας από τους διασημότερους θεωρητικούς του πολιτισμού

αμφίσημη αξία που έλκει και απωθεί, περιθάλλει και εξορίζει, γλυκαίνει και δηλητηριάζει. Αν ήταν μόνο μια κακόβουλη δύναμη, τα πράγματα θα ήταν αρκετά απλά διότι θα γνωρίζαμε τι επιδιώκει. Είναι η αμφίδρομη λειτουργία του που μας καθιστά υποχείριους του και μας δυσκολεύει να απελευθερωθούμε από τη μαγανεία του. Ο τρόμος διεγείρει θρησκευτικές επιθυμίες και τον φόβο του θείου, και γι' αυτό δεν αποτελεί εξωτερικό εχθρό αλλά εσωτερικό αντίπαλο. Έτσι εξηγείται το γεγονός πως, ανή ο σύγχρονος πολιτισμός να τον υπερβαίνει, εξακολουθεί να πέφτει θύμα του.

Οι ερεθιστικές παρατηρήσεις

Αν και σύντομο, το βιβλίο βρήκε ερμηνευτικών παρατηρήσεων που αρχίζουν από την Παλαιά Διαθήκη και τις Βάκχες, περνούν από τον Κίρκεγκααρντ και τον Νίτσε, και φτάνουν ως την ψυχανάλυση και την αποδόμηση. Οι καλύτερες από αυτές εστιάζονται στο νεώτερο μυθιστόρημα και αφορούν την Κλαρίσσα του Ρίτσαρντσον, τους Αδελφούς Καραμάζωφ του Ντοστογιέφσκι, τον Μυστικό Πράκτορα του Κόνραντ, τις Ερωτευμένες Γυναίκες του Λώρενς και τον Θάνατο στη Βενετία του Μαν. Είναι μόνο κρίμα που η σχεδόν αποκλειστική

έμφαση στο μυθιστόρημα δεν επέτρεψε στον συγγραφέα να αναφερθεί σε ορισμένες σπουδαίες θεατρικές διαπραγματεύσεις της τρομοκρατίας, όπως Τα Βρώμικα Χέρια του Σαρτρ και η Απάντηση του Καμύ, Οι Δίκαιοι, καθώς και το Μαρά/Σαντ του Πιέρ Βάις. Δεν είναι τυχαίο πως ο Φρειδερίκος Σίλλερ που θεμελίωσε το νεώτερο θέατρο βγάζοντας στη σκηνή του έργου του Οι Αποστές (1781) μια ομάδα τρομοκρατών έγραψε λίγα χρόνια αργότερα το μακρύτερο της αισθητικής χειραγώγησης της επανάστασης, τις Επιστολές για την Αισθητική Διαπαιδαγώγηση του Ανθρώπου (1795). Ποιος να πει μετά από αυτό ότι ο Ήγκλετον δεν δημοσίευσε ένα εξαιρετικά επίκαιρο και ερεθιστικό βιβλίο.

Ο Ήγκλετον μνημονεύει τον Διόνυσο (εδώ όπως τον υποδύθηκε ο Μάριος Φραγκούλης στις «Βάκχες», στο Ηρώδειο το 2001) σαν έναν από τους αρχαιότερους αρχηγούς τρομοκρατικής ομάδας που σκορπίζει πανικό σε μια ολόκληρη πόλη